

Sukob u okviru sociologije znanja

Sorić, Hermina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:787423>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-12**



Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)





SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Hermina Sorić

SUKOB U OKVIRU SOCIOLOGIJE ZNANJA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2021.



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

HERMINA SORIĆ

SUKOB U OKVIRU SOCIOLOGIJE ZNANJA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Renato Matić

Sumentor: dr. sc. Erik Brezovec

Zagreb, 2021.

Sažetak

Cilj ovoga rada pristupiti je terminu sukoba te znanjima koje sam pojam obuhvaća kako na individualnoj tako i na socijalnoj razini na način svojstven sociologiji znanja te tako omogućiti uvid u značajne komponente samog koncepta. Prvobitno se daje kratak teorijski pregled razvoja same discipline sociologije znanja orijentirajući se pritom na poimanja kakva nude Karl Mannheim te Peter. L. Berger i Thomas Luckmann. Uz temeljna objašnjenja samog koncepta znanja te pojma sukoba iznosi se i tumačenje sadržajnih i strukturalnih elemenata, odnosno pozadine sukoba koja uključuje situaciju socijalnog sukoba, vrste opažanja, motivacijske dispozicije i ponašanje. U radu se velika važnost pridaje Bergerovoj i Luckamannovoj socijalnoj konstrukciji zbilje kao neizostavnom gledištu u razumijevanju svakodnevnog znanja pa tako i njegove uloge u sukobima. Unutar navedenih odrednica posebna će se pozornost obratiti na obilježja sukoba u kontekstu interakcije s posebnim naglaskom na jezik, pripisanim značenjima, subjektivnosti, refleksivnosti te organizacije smislenosti. Postavljaju se i otvorena pitanja o mogućnostima dosezanja subjektivnosti druge osobe, kao i objektivizacije sustavom znakova kakav je jezik. U radu se izlaže i suvremeno shvaćanje sukoba na individualnoj razini do kojeg dolazi zbog promjenjivosti, fluidnosti i dinamičnosti znanja kakvo za sobom nosi modernost, što je posljedično promijenilo i tradicionalno shvaćanje samog termina sukoba kao društvenog odnosa.

Ključne riječi: sukob, sociologija znanja, svakodnevno znanje, značenje, interakcija

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Sociologija znanja	2
3. Što sve smatramo znanjem?	3
4. Što sve smatramo sukobom?	4
5. Pozadina sukoba	5
5.1. <i>Situacija socijalnog sukoba</i>	5
5.2. <i>Vrste opažanja</i>	6
5.3. <i>Motivacijske dispozicije</i>	7
5.4. <i>Ponašanje</i>	10
6. Interakcija – korak do sukoba	10
7. Za sukob (ni)je potrebno dvoje	11
8. Zaključak	13
9. Popis literature.....	15

1. Uvod

Znanje i sukob dva su termina koja su sveprisutna u društvenom životu. Međutim, njihovom se tumačenju vrlo često pristupa površno i zdravorazumski. Dok se sukob najčešće smatra kao disfunkcionalan te kao takav opterećujući i neugodan segment društva i društvenosti, znanje se pak promatra unutar margina formalnih obrazovnih sustava i institucija. Govoreći o sukobima, zdravorazumsko će poimanje tako nerijetko uključiti koncepte poput argumentiranja, istinitosti i rasprave, dok će znanje biti opisano kao statična i jednolika kategorija koja je u odnosu na individuu vanjska te se može postepeno, djelomično i nejednako usvojiti u smislu preuzimanja, a ne u vidu samostalnog stvaranja pomoću refleksije, odnosno subjektivnosti pojedinca.

Cilj ovog rada bit će pristupiti pojmu sukoba, kao i znanju koje ono obuhvaća, iz perspektive sociologije znanja te tako ukazati na ključne elemente sukoba u vidu situacijskih odrednica i komponenti.

Prvi dio rada odnosit će se na teorijsko određenje same discipline sociologije znanja te njezina glavnog spoznajna alata – znanja. Važno je u kontekstu toga istaknuti kako će se u ovom radu rasprava temeljiti na poimanju sociologije znanja kakvu s jedne strane nudi Karl Mannheim, a s druge Peter L. Berger i Thomas Luckmann. Središnji dio rada posvećen je definiranju samog termina sukoba te njegovim ključnim sastavnicama. Struktura sukoba bit će objašnjenja na način svojstven sociologiji znanja naglašavajući koncepte poput interakcije, jezika, simbola, značenja u okvirima svakodnevnog života. U sklopu samog razmatranja bit će postavljena i otvorena pitanja za raspravu i promišljanje. Na samom kraju, sukob će se smjestiti u suvremeno doba te razložiti kao ne samo nužno društveni već i individualni odnos naglašavajući pritom karakteristike modernosti.

2. Sociologija znanja

Dvadesetih godina prošlog stoljeća njemački je filozof Max Scheler definirao pojam sociologije znanja (njem. *Wissenssoziologie*), discipline u čijoj će se srži pronaći obilježja tadašnje intelektualne povijesti Njemačke kao i njezina filozofskog konteksta (Scheler, 1960; prema: Berger, Luckmann, 1985./1992: 17 – 18). Za sociologe američkog podrijetla kao i za one koji se u tom razdoblju nisu zanimali za klasične probleme na području Njemačke, sociologija znanja bila je od sporedne važnosti, tek periferno polje interesa s trajnim europskim značajkama. Njezin je potencijal čak ostao i uskraćen s obzirom na to da su je mnogi vidjeli tek kao „premaz historije ideja“ (Berger, Luckmann, 1985./1992: 18).

S vremenom su se razvile razne definicije, tumačenja i shvaćanja, no postignut je središnji konsenzus o tome kako se „sociologija znanja bavi povezanošću ljudske misli i društvenog konteksta u kojem ona nastaje“ (Berger, Luckmann, 1985./1992: 18). Sukladno tome, ona zadire u elementarno svezremensko pitanje egzistencijalnog određenja misli kao takve (Berger, Luckmann, 1985./1992: 18).

Mannheimova sociologija znanja predvođena je terminom ideologije te razmišljanjima kako nijedno ljudsko mišljenje ne može biti otporno na ideologizirajuće utjecaje društvenog okvira unutar kojeg je kreirano (Berger, Luckmann, 1985./1992: 24). Mannheimov utjecaj važan je i zbog njegova doprinosa terminom relacionizma koji je u kontradistinkciji pojmu relativizma. Na taj je način „obilježio epistemologijsku perspektivu svoje sociologije znanja koja nije kapitulacija misli pred društveno-povijesnim relativnostima nego trezveno priznanje da znanje uvijek mora biti znanje sa stanovite pozicije“ (Berger, Luckmann, 1985./1992: 24 – 25). U već spomenutom nepostojanju imunosti na ideologiju društvenog konteksta u kojem je misao nastala, Mannheim vidi sistematsku analizu sa što raznovrsnijih socijalnih pozicija kao alat djelomičnog ublaženja tog utjecaja (Berger, Luckmann, 1985./1992: 25). Jednostavnije rečeno, kako bi se određeno ljudsko zbivanje moglo shvatiti, važno je predmet same misli promotriti s različitih stajališta. Takvom koncentracijom raznovrsnih perspektiva sama misao, a potom i djelovanje, postat će jasnije; takvu praksu Mannheim ujedno naziva i zadaćom sociologije znanja (Berger, Luckmann, 1985./1992: 25).

Berger i Luckmann (1985./1992: 29) naglasit će kako se sociologija znanja mora baviti sa svime onime što se unutar određenog društva shvaća kao znanje. Sukladno tomu, sociologiju znanja navode segmentom sociološke empirije naglašavajući pritom kako je njihovo viđenje sociologije znanja i njezinih zadataka usmjereno na sociologijsku teoriju, a ne samo na

metodologiju discipline. Iz tog je razloga također nužno i ponovno definirani fundamentalni zadatak ove discipline: „[...] kao teorije prenesene na empiričku disciplinu sociologije“ (Berger, Luckmann, 1985./1992: 29). Na toj se razini sociologija znanja usmjerila k idejama, odnosno „historiji ideja“, dok Berger i Luckmann vide problem ideja, odnosno ideologije kao važan, ali ne i središnji dio ove sociologijske discipline (Berger, Luckmann, 1985./1992: 29). Umjesto važnosti ideja navodi se socijalna konstrukcija zbilje, odnosno proučavanje svega onoga što ljudi u svojim svakodnevnim i „ne ili pred-teorijskim“ (Berger, Luckmann, 1985./1992: 30) životima znaju kao zbilju (Berger, Luckmann, 1985./1992: 30).

„Drugim riječima, središnje žarište sociologije znanja prije mora biti zdravorazumsko *znanje*, nego *ideje*. Upravo to znanje tvori tkivo značenja bez kojeg nijedno društvo ne bi moglo postojati. Sociologija znanja se stoga mora baviti socijalnom konstrukcijom zbilje“ (Berger, Luckmann, 1985./1992: 30).

3. Što sve smatramo znanjem?

Kako bi se krenulo u daljnju raspravu, nužno je prvobitno definirati pojam znanja te njegovo nastajanje.

„[...] mnogo je točnije reći da je znanje od samog početka proces grupne suradnje u kojemu svatko razvija svoje znanje u okviru jedne zajedničke sudbine, jednog zajedničkog djelovanja i u prevladavanju zajedničkih teškoća (u čemu, međutim, svatko sudjeluje na različit način) (Mannheim, 1929./2007: 40).

Sukladno tomu, znanje, odnosno proizvod procesa mišljenja, već je djelomičan, tj. necjelovit, s obzirom na to da grupa uspijeva dokučiti samo one aspekte stvarnosti s kojima dolazi u svojevrsan kontakt, odnosno onima koje je grupa trebala nadvladati (Mannheim, 1929./2007: 40). Dakako, treba uzeti i u obzir samo dijelove grupe pa spoznati kako i to zajedničko mišljenje, odnosno znanje o svijetu, neće biti jednako u svim podgrupama jer će različite sfere određene zajednice imati različito viđenje zajedničkih sadržaja ovoga svijeta (Mannheim, 1929./2007: 40).

Berger i Luckmann pojam znanja uvijek razmatraju kao znanje o svijetu koji nas okružuje, našem, ovdje i sada, odnosno našoj zbilji. Također, navode i kako je važno spoznati načine ostvarivanja tog znanja, tj. kako znanje koje posjedujemo nismo stekli samo putem formalnog obrazovanja, već ga usvajamo ili još točnije stvaramo putem svoje subjektivnosti. Naša subjektivnost na polju svakodnevnog iskustva stvara određene slike o svijetu (Knoblauch, 1999: 110; prema: Markešić, 2004: 507). Sukladno tome, naša je svijest ona koja konstruira predmete kakvima ih mi doživljavamo u stvarnosti; oni kao predodžbe nisu odraz svijeta samog po sebi iako se pojavljuju kao realne stvari dane od strane tog svijeta (Markešić, 2004: 507).

Tijekom života svakim danom pojedinac stvara i usvaja određena znanja te Berger i Luckmann na tom planu postavljaju problem osnove. Što je temelj našeg znanja, odnosno te zalihe znanja koja je dostupna svakom pojedincu (Markešić, 2004: 507)? Na to će Ables (2001: 85; prema: Markešić, 2004: 507) ponuditi odgovor i reći kako sam pojedinac stvara tek neznatan dio znanja, dok će tijekom života većinski dio preuzeti od drugih. Drugim riječima, samo znanje ne nastaje uvijek iznova s nama, već je ono postojalo ranije te smo ga mi kao pojedinci tek morali preuzeti.

4. Što sve smatramo sukobom?

Krenuvši od same riječi sukob te njezina podrijetla i sveobuhvatna značenja, prvenstveno se treba proučiti njezin korijen koji, u ovom slučaju, proizlazi iz latinskog jezika iz riječi *conflictare* te tako označava „udarati što u što, boriti se; sukob raspra koja prijeti da će se sve još više zaplesti“ (Klaić, 1974; prema: Vlah, 2010: 374). Daljnje objašnjenje pronalazimo unutar Hrvatske enciklopedije koja termin sukoba definira kao „društveni odnos koji proizlazi iz nemogućnosti usklađivanja interesa“ (Hrvatska enciklopedija, 17.6.2021.).

Socijalni se pak sukob tradicionalno opisuje na sljedeći način:

„[...] kao situacija suprotnih zbivanja, tendencija, ponašanja i osjećaja s najmanje dvije suprotstavljene strane, pri čemu svaka strana procjenjuje drugu stranu kao prijetnju ili prepreku za ostvarivanje cilja. Temelji se na neusuglašenosti shvaćanja, ocjena, stavova, želja i vrijednosti, odnosno ciljeva suprotnih strana od kojih se kao ostvarljiv cilj opaža samo jedan, ali ne i više njih, te se za njegovo ostvarivanje aktivira energija što rezultira inkompatibilnom akcijom u grupi“ (Mirolović Vlah, 2004; prema: Vlah, 2010: 374).

Takvoj će definiciji Vlah (2010: 376) još nadodati i kriterije vremenske određenosti, odnosno trajanja sukoba, kao i kriterij opsega te posebne strukture. Navedene bi kriterije pojedinci kao sudionici u sukobu trebali moći prepoznati te su isti značajne odrednice u planiranju djelovanja svakog pojedinca.

5. Pozadina sukoba

Mitchell (1996; prema: Vlah, 2010: 376) navodi tri zasebne, ali međusobno povezane sastavnice sukoba. Prvobitno navodi situaciju socijalnog sukoba (Mitchell, 1996; prema: Vlah, 2010: 376), odnosno splet okolnosti unutar kojih se sukob odvija. Kao drugi segment ističe ponašanje u socijalnom sukobu (Mitchell, 1996; prema: Vlah, 2010:376) te kao posljednju navodi kategoriju stavova i opažanja u socijalnom sukobu (Mitchell, 1996; prema: Vlah, 2010:376). Međutim, dubljim proučavanjem literature Vlah ističe kako je posljednje naveden skup značajno širi te kako uključuje koncepte poput moći, vrijednosti i potreba (Deutsch, 1996; prema: Weeks, 2000; prema: Ferić, 2007; prema: Vlah, 2010: 376 – 377). Sukladno tome, uslijedila je modifikacija prethodno navedenih komponenti sukoba te se posljedično tomu kao treći element navode motivacijske dispozicije (Vlah, 2010: 377).

5.1. Situacija socijalnog sukoba

Situacija socijalnog sukoba može se definirati kao bilo koja formacija nastala iz spleta okolnosti u kojoj sudjeluju najmanje dvije suprotstavljene strane koje „opažaju uzajamnu neusklađenost“ (Vlah, 2010: 377). Tako on može postojati u formalnim i neformalnim okruženjima, privatnim i javnim, ali isto tako i na mikro i makro razinama. Vlah (2010: 377) tako za primjere navodi sukob među djecom u igri, među interesnim skupinama ili pak državama. Sukob, dakle ne zaobilazi nijednog aktera, grupu, zajednicu, ulogu, strukturu ili bilo koju drugu sastavnicu društvena života. Govoreći u kontekstu sociologije znanja, to bi značilo kako sukob postoji unutar svake konstrukcije koja sadržava bilo koji vid znanja, bilo to znanstvenog ili onoga svakodnevnog. Kao jedan od razloga zašto je tomu tako Vlah (2010: 377) izdvaja načine opažanja svakog pojedinca, koncept sličan Bergerovoj i Luckamnnovoj socijalnoj konstrukciji zbilje.

Govoreći o načinu opažanja, nužno je osjetljivo pristupiti definiranju zato što samo opažanje uključuje određenu perspektivu, odnosno gledište isto kao i interpretaciju svih dostupnih aspekata. Kod isticanja važnosti pripisana značenja unutar svakodnevice Berger i Luckmann (1985./1992: 30) ističu činjenicu kako, neovisno o tome što se tek nekolicina članova društva nastoji baviti teorijskom interpretacijom svijeta, svaki pojedinac posjeduje sliku svijeta unutar kojeg živi. Na to će se nadovezati i Weber (1947: 101; prema: Berger, Luckmann, 1985./ 1992: 33) govoreći da spoznaja predmeta leži u sklopu subjektivnog značenja djelovanja.

Sam koncept subjektivnoga i praksu pripisivanja značenja u svakodnevnom životu najbolje je objasniti na temelju socijalne konstrukcije zbilje Bergera i Luckmanna. Prvobitno treba predložiti zbilju svakodnevnog života kao konstrukciju koja nastaje čovjekovom interpretacijom svakodnevnoga stvarnog svijeta te tako tvori koherentnu cjelinu načinjenu od subjektivnih značenja (Berger, Luckmann, 1985./1992: 37). Ta cjelina, nazvana zbiljom, kod članova društva, uzeta je zdravo za gotovo te je rabe za subjektivnu organizaciju smislenosti svojih svakodnevnih života. Međutim, taj svijet nije ništa više od predodžbi koji su pojedinci sami stvorili svojim mislima i postupcima te ga odražavaju stvarnim, tj. zbiljnim (Berger, Luckmann, 1985./1992: 37).

5.2. Vrste opažanja

Unutar područja situacije socijalnog sukoba Weeks (2000; prema: Vlah, 2010: 377) navodi četiri tipa opažanja. Prva vrsta, odnosno samoopažanje, uključuje praksu kontinuiranog nastojanja stjecanja uvida u to kako ih drugi ljudi vide, kako se prema njima ponašaju te koja su im očekivanja, sukladno tome, postavljena. Kao jedan od mogućih problema ovog tipa opažanja Weeks (2000; prema: Vlah, 2010: 377) navodi nastajanje unutarnjeg sukoba.

Zašto je tome tako? Samoopažanje u kontekstu sociologije znanja moglo bi se odrediti kao individualno nastojanje zadiranja u dio zalihe znanja drugih o nama samima, tj. njihovo kreiranje predodžbe o onome kakvi smo mi, što im predstavljamo, odnosno koja značenja pripisuju nama kao osobama ili kao članu neke grupe ili pak organizacije. Pitanja su mnoga, a odgovori teško dokučivi i gotovo nikad potpuno sigurni i konstantni. Važno je, dakako, objasniti i zašto bi takvo nastojanje moglo prouzročiti sukob u nama samima. Novo znanje o nama može biti drukčije ili suprotno od onoga koje mi sami posjedujemo ili, jednostavnije rečeno, slika o nama koju posjeduje druga osoba ne mora biti u skladu sa slikom koju imamo o sebi te tako dolazi do sukoba, ispitivanja validnosti znanja i jedne i druge strane.

Druga vrsta opažanja prema Weeksu (2000; prema: Vlah 2010: 377) jest opažanje druge strane čija se problematičnost može uočiti onda kada se razlike među pojedincima, koje su možda čak i inicijalno zdrave, pretvaraju u sukobe ili pak kada jedna strana počne donositi zaključke na temelju glasila vodeći se nagađanjem. Navedeni oblici destruktivna ponašanja prisutni su u svakodnevnom životu pa se tako i zasnivaju na svakodnevnom znanju ili, u ovom slučaju, neznanju. Kada se druga strana opaža pogrešno, pritom se misli i na namjerno izobličavanje predodžbe kako bi se na taj način sebe uzdiglo, tj. učinilo superiornijim, a drugu

stranu degradiralo (Weeks, 2000; prema: Vlah, 2010: 377). Kada govorimo o mogućnosti izobličavanja predodžbi tada, osim zadiranja u mnoge moralne sfere i pitanja, svakako se da istaknuti visoka sposobnost, kao i socijalna pismenost dionika pri dosezanju poimanja i tumačenja, odnosno znanja druge strane te njegov ili njezin vid stvarnosti da ga određenim tehnikama prilagodi svojim interesima što bi mnogi nazvali manipulacijom.

Različito opažanje situacija treći je tip opažanja prema Weeksu (2000; prema: Vlah, 2010: 377 – 378). Kada neku situaciju shvaćamo različito, a pritom ne uložimo trud u njezino zajedničko interpretiranje i razjašnjavanje, tada sukob možemo dodatno osnažiti. Takav se tip opažanja nadovezuje i na treću vrstu, odnosno situaciju kada je u pitanju prijetnja. Takva vrsta ocrtava poseban stav te njemu svojstveno ponašanje koje onda sprječava konstruktivan pristup sukobu, tj. njegovu rješavanju (Pruitt, Rubin, 1996; prema: Vlah, 2010: 377 – 378). Različito opažanje situacije može označavati znatno različite zalihe znanja s obiju strana. To ne znači kako je opseg, ako se uopće o opsegu može govoriti, širi ili uži na jednoj od strana, već da se segmenti koji čine znanje, odnosno zalihu znanja, kod tih dviju strana ne poklapaju u vidu komplementarnosti ili kompatibilnosti, odnosno među njihovim segmentima postoji jaz. Takav se raskorak može svladati razlaganjem objašnjenja izvora sukoba i svih njegovih sastavnica svih sukobljenih strana što, dakako, podrazumijeva kompleksnost samog postupka.

5.3. Motivacijske dispozicije

Mnogi su čimbenici koji tvore motivacijske dispozicije, no u ovom radu naglasak će biti na sociokulturnom kontekstu, vrijednostima i stavovima (Vlah, 2010: 378).

Sociokulturni kontekst teren je nastanka sukoba te, kao takav, on ima znatnu funkciju i u njegovu rješavanju ako mu se, naravno, pristupi na pravi način (Deutsch, 1996; prema: Vlah, 2010: 378). Sam pojedinac i njegova osobnost, točnije cjelokupan identitet, djelomično su, u većoj ili manjoj mjeri, pod utjecajem grupe unutar koje se pojedinac nalazi. Tako će grupa utjecati na norme, vjerovanja, očekivanja, vrijednosti i jezik pojedinca te činiti ključnu ulogu u rješavanju sukoba (Vlah, 2010: 378).

Mannheim (1929./2007: 12) navodi kako se određeni načini mišljenja neće ni moći odgovarajuće razumjeti sve dok se ne sazna njihovo društveno podrijetlo. Pogrešno je misliti, upozorava Mannheim, kako sve ideje i emocije imaju čisto izvorište u samom pojedincu te da se mogu jasno tumačiti samo na osnovi njegova pojedinačna iskustva tijekom života

(Mannheim, 1929./2007: 12). Kako bi to potkrijepio, Mannheim za primjer uzima već prethodno spomenuti jezik pojedinca koji je usvojen u njegovoj grupi što dovodi do toga da taj pojedinac misli na jednak način kao i njegova grupa (Mannheim, 1929./2007: 13).

„On zatječe određene riječi i njihov smisao dane njemu na raspolaganje, i one ne određuju samo u velikoj mjeri njegov pristup svijetu koji ga okružuje nego ujedno i pokazuju s kojeg su gledišta i u kojem praktičnom kontekstu grupa ili pojedinac dotada mogli opažati predmete i pristupati im“ (Mannheim, 1929./2007: 13).

Važnost jezika ističu Berger i Luckmann: „jezik koji se ovdje može definirati kao sistem glasovnih znakova, najvažniji je znakovni sistem ljudskog društva“ (Berger, Luckmann, 1985./1992: 55).

Nakon takva obrazloženja može se postaviti pitanje u kojoj bi mjeri pojedinac drukčije tumačio svijet kada bi govorio drugim jezikom ili pak bio članom neke druge zajednice, kao manje grupe ili pak cjelokupne zajedničke kulture koja je prisutna u određenom društvu. Govoreći o jeziku, otvara se pitanje i same subjektivnosti individue, ali i ograničenja koje nastaje posredstvom sustava znakova kakav je jezik. Može li takva sustavnost ograničiti čovjekovu sposobnost mišljenja i apstrakcije, ali i samog izražaja istih? Načinivši univerzalan način izražavanja mišljenja, jezik odlikuje praktičnošću njegova formalnog dijela, međutim ostaje otvoreno pitanje koliko je sadržaj same misli i ideje ogoljen zbog nužne internalizacije ovim sustavom.

Promatrajući jezik kao važnu komponentu sukoba, on se može sagledati kao dvojako sredstvo. Prvenstveno pozornost treba obratiti na već spomenutu činjenicu kako pojedinac ne razgovara vlastitim jezikom, već istim onim kao što to čine i njegovi suvremenici, ali i preci koji su postavili temelje te bi tako bilo pogrešno ukupnost neke osobe gledati na temelju individualne geneze (Mannheim, 1929./2007: 12). Nadalje, jezik između dvaju pripadnika dviju potpuno različitih grupa može biti potpuno legitiman izvor sukoba, ali ne sukoba u smislu nemogućnosti prijevoda ili shvaćanja, već vrijednostima pripisanim riječima pa tako i cijelim rečeničnim konstrukcijama u određenom jeziku. Ili, kako to Mannheim (1929./2007: 292) navodi, „ista riječ, isti *pojам* u ustima ljudi i mislilaca na različitim mjestima u društvu *najčešće* znači nešto sasvim različito“. Izvori, ali i ishodi takvih sukoba, potpuno su neograničeni i vrlo često nama nepoznati. S druge strane, jezik zbog svoje omeđenosti i sustavnosti, a time i jednostavnosti komunikacije koju omogućava među akterima, može omogućiti funkcionalno rješavanje samog sukoba, ali i sprječavanje njegova nastanka uopće.

Berger i Luckmann (1985./1992: 53) reći će kako je ljudska ekspresivnost sposobna za objektiviranje u vidu njezine manifestacije ljudskim djelovanjem koja je i za one koje djeluju, ali i druge dionike zapravo element zajedničkog svijeta. Zaključno se može reći, odnosno pretpostaviti, kako jezik kao sustav znakova može biti objektivan, ali njegovo je korištenje i dalje subjektivno iz čega proizlazi mogućnost kako će dio pojedinčeve subjektivnosti uvijek morati ostati neizrečen.

Vrijednosti također čine dio motivacijskih dispozicija, ali i našega svakodnevnog života. Pitanje vrijednosti može se, dakako, promatrati unutar sociokulturnog konteksta, ali i kao kategorija od iznimne važnosti kojoj valja pristupiti zasebno. Weeks (2000; prema: Vlah, 2010: 380) tvrdi kako su socijalni sukobi upravo zbog prisutnosti vrijednosti najteže rješivi sukobi. „Vrijednosti se osvještavaju tek u slučaju kad se javlja konflikt vrijednosti.“ (Weeks, 2000; prema: Vlah, 2010: 380). U okviru sociologije znanja to bi značilo da, neovisno o tome koliko smatramo sebe svjesnima i privrženima određenim vrijednostima te koliko znanje o istim smatramo čvrstim i utemeljenim, ono će biti ispitano, točnije testirano, tek u sukobljenom kontaktu te ćemo tada uistinu znati koje su naše vrijednosti.

Blisko terminu vrijednosti, u sukobu važnu ulogu imaju i stavovi pojedinca. Govoreći o stavovima, treba imati na umu kako su oni naučeni što znači sljedeće:

„[...]formiraju se kao rezultat svih referentnih utjecaja i iskustava na osobnost jer je stav upravo stečena tendencija bilo k pozitivnom ili k negativnom reagiranju prema osobama, objektima ili situacijama izvan nas ili prema vlastitim osobinama, idejama ili postupcima“ (Petz, 2005; prema: Vlah, 2010: 380).

Zašto je stav važan za sukob? Njegova je funkcija u sukobu dvojaka (Petz, 2005; prema: Vlah, 2010: 380). Prvobitno, on posjeduje snažnu sposobnost determinacije našeg sudjelovanja u sukobu, ali isto tako, baš zato što je naučen, odnosno čini oblik znanja, on se može i mijenjati tijekom razvoja sukoba. Točnije rečeno, tu je riječ o mijenjanju stava u odnosu na rješenje sukoba (Vlah, 2010: 380 – 381).

Komponenta, koju Deutsch (1996; prema: Vlah, 2010: 379) naziva orijentacijskim stranama, skreće pozornost na interes koji dionici sukoba imaju. Tako prvobitno navodi kooperativnu orijentaciju u kojoj se s obiju strana nastoji postići konsenzus, tj. na prvo se mjesto stavlja dobrobit i jedne i druge strane. Postoji i individualistička orijentacija koju ocrtava jednostrano ostvarivanje dobrobiti, odnosno svi dionici sukoba nastoje osigurati vlastite interese ne mareći pritom za dobrobit druge strane. Treći tip usmjeren je na neku vrstu natjecanja, odnosno jedna od strana nastoji nadjačati drugu te sebi priskrbiti najviše dobra.

5.4. Ponašanje

Kao treći strukturalni element socijalnog sukoba autori navode ponašanje kao svaku formu akcije poduzete od jednog dionika u sukobu sa ciljem da protivnika natjeraju da svoje ciljeve promijeni ili od njih odustane (Mitchell, 1996; prema: Vlah, 2010: 381).

„Imajući u vidu da procjenjivanje individualnog ponašanja, a s namjerom procjenjivanja adekvatne odgojne intervencije, proces koji se odvija unutar okvira moralnih i zakonskih normi specifične grupe koja definira, evaluira i procjenjuje složit ćemo se definiranju društvene nepoželjnosti (odnosno poželjnosti) individualnog ponašanja prethodi uspostavljanje koncenzusa vrijednosti unutar društvene grupe“ (Vlah, 2010: 381).

Naše je znanje preduvjet svakoga našeg ponašanja i djelovanja, stoga je nužno nastojati razumjeti pozadinu svakoga ljudskog djelovanja. Zašto netko čini ono što čini? Što sam čin po sebi predstavlja? Kako taj čin tumači akter, a kako ljudi u okolini, odnosno što taj čin predstavlja u određenom kontekstu?

6. Interakcija – korak do sukoba

Socijalna interakcija omogućuje pojedincu simboličko prenošenje značenja drugim dionicima akcije na temelju interpretacije dostupnih simbola, odnosno na temelju značenja ostali pojedinci konstruiraju svoj odgovor (Ritzer, 1983./1997: 192).

Prema Bergeru i Luckmannu (1985./1992: 47) najvažniji tip iskustva ostvaruje se interakcijom licem u lice smatrajući pritom sve druge oblike tek izvedenicama te vrste odnosa. Takva će interakcija, za čitavo vrijeme trajanja, osigurati kontinuiranu transmisiju izražaja obaju dionika (Berger, Luckmann, 1985./1992: 47). Tijekom interakcije licem u lice svaka vrsta ekspresivnosti dostupna je drugom dioniku, sukladno tomu maksimalan broj značajki subjektivnosti obojice aktera pa, samim time i uvid u subjektivnost, nalazi se na raspolaganju. Naravno, to ne isključuje mogućnost netočna shvaćanja tih značajki (Berger, Luckmann, 1985./1992: 47). Neizostavan element svake interakcije licem u lice krije se u tipizacijskim shemama. Iako se čini teškim nametnuti čvrste okvire takvom odnosu, oni i dalje, i to od samog početka, jesu oblikovani svojevrsnim obrascem (Berger, Luckmann, 1985./1992: 47). Takve tipizirajuće sheme omogućavaju nam odrednice koje će osigurati dovoljnost znanja za uspostavu i uspješan tijek određene interakcije licem u lice (Berger, Luckmann, 1985./1992: 47). Kako to može dovesti do sukoba?

Maksimalan broj dostupnih značajki subjektivnosti drugoga ne znači nužno i cjelovit uvid u njegovu subjektivnost. Drugim riječima, uspješna interakcija ne osigurava potpuno razumijevanje drugoga. Dovoljnost dostupnosti subjektivnosti drugoga preduvjet je za uspješnu interakciju, ali, isto tako, ta dovoljnost ne mora osigurati i potpunost razumijevanja organizacije smislenosti s obzirom na to da je cjelovitost vlastite subjektivnosti dostupna tek samom pojedincu. Ona se gradi i razvija svakim trenutkom i svakom zahvaćenom slučajnosti, a njezina refleksija ovisi i o najsitnijim segmentima čovjekove svakodnevice:

“I zaboravih slučaj okolnosti, mir ili užurbanost, sunce ili hladnoću, početak ili kraj dana, okus jagoda ili napuštenosti, poruku koju smo napol čuli, prvu stranicu novina, glas preko telefona, najbezazleniji razgovor, najbezličnijeg muškarca ili ženu, sve što govori, buči, prolazi, jedva nas dotiče, sudara se s nama”(Sojcher, 1976: 145; prema: De Certeau, 1990./ 2002: 37).

7. Za sukob (ni)je potrebno dvoje

Ranije je spomenuto kako će se u radu raspravljati o sukobu i kao ne toliko društvenom odnosu. Pod time se pretpostavlja kako svaki oblik sukoba prvenstveno proizlazi iz sukoba znanja koji onda može biti i unutar individue same. To će, dakako, još više doći do izražaja u doba modernizma koje je Zlatar (2008: 164) definirala kao epohu raskidanja s tradicionalnim obilježjima društva pa tako i sa svim dobro naučenim i usvojenim normama, vrijednostima i obrascima ponašanja. Nadalje, govori Zlatar (2008: 164), kako danas nitko nije u većoj moći upravljati našim razvojem kao osobe te upravljati našim životom kao mi sami, kao i što ne postoji mjerilo na koje bismo mi kao pojedinci kao uživatelji modernosti mogli biti pozvani. Nema moralnog principa ili sustava vrijednosti koji je toliko široko prihvaćen i čvrsto utemeljen da može vrijediti za sve, dok je pak u prošlim vremenima tradicija uvelike utjecala na budućnost. „Kod tradicije prošlost strukturira sadašnjost kroz zajednička vjerovanje i osjećaje“ (Giddens, 2005: 61; prema: Zlatar, 2008: 164). U okvirima sociologije znanja to bi se moglo objasniti tako da je znanje današnjice mnogo otvorenije alternacijama kako je postalo dinamično, promjenjivo i fluidno.

„Raspad ograničenih zajednica i njihovih čvrstih, jasno izraženih kodova pruža pojedincu slobodu izbora životnog stila, ali ga istodobno tjera na „refleksivnost“, odnosno na ponašanje koje je vođeno svijesću o tako promijenjenom stanju“ (Zlatar, 2008: 165).

Modernost svojevrsno prisiljava pojedinca na odmicanje od tradicije, od čvrsto utemeljenih kategorija znanja, sigurnih oblika ponašanja i praksi te jasno preuzetog sustava vrijednosti. Isto tako, pojedinac je u konstantnom sučeljavanju s novim i nepoznatim znanjima. Takvo sučeljavanje konstantno pojedinca stavlja u odnos sukoba između onoga što zna, što je

naučio u prošlosti, ali i sva ona znanja koja mu moderna neprestano nudi kako bi preispitao sve ono što smatra sigurnim, stalnim i stabilnim. Takav sukob odražava se i na nas same, tj. našu osobnost. Giddens (1991; prema: Zlatar, 2008: 171) navodi kako je u ranije u tradicionalno obilježenim društvima i kulturama, u kojima su uglavnom prakse, aktivnosti te sva ostala obilježja ostajala ista te se prenosila generacijama, promjena identiteta također bila jasno određena razdobljem prelaska pojedinca iz razdoblja adolescencije u odraslu dob. S druge pak strane, moderna postavlja drukčije uvjete te je osobnost ta koja treba biti produkt refleksivnog procesa povezivanja osobne i društvene promjene.

Sukob znanja na individualnoj razini čini se nikad izraženijim, prisutnijim, ali i prepoznatijim. Sukob znanja i neznanja u nama samima dodiruje mnoge osobne pa čak i intimne kategorije među kojima bi se mogle izdvojiti samo neke poput onih koje se tiču sigurnosti, straha, osjećaja pripadnosti, osjećaja vlastite vrijednosti, stabilnosti, identiteta, poštovanja, ali i mnogih drugih.

8. Zaključak

Na kraju svega iznesenog može se zaključiti kako je sukob sveprisutan segment ljudskog života te kao takav često se promatra zdravorazumski i površno. Međutim, proučavanje sukoba unutar sociologije znanja omogućava uvid u njegovu sadržajnu i strukturnu kompleksnost. Sukob se najčešće opisuje kao suprotstavljanje najmanje dviju strana, a unutar sociologije znanja to bi označavalo suprotstavljanje znanja koje pojedinac svojom refleksijom svakodnevno stvara. Predodžba koju čovjek ima o svijetu u kojem živi, odnosno znanje o sebi i drugima te cjelokupnom okruženju, oblikuje i usmjerava njegovo svakodnevno djelovanje. Takvu percepciju čine subjektivna značenja pripisana određenim segmentima stvarnosti koja su ključan dio analize svakog sukoba. Nužno je spoznati važnost i individualnih i društvenih značenja unutar svakog sukoba kako bi se na taj način moglo dobiti uvid u subjektivnost dionika rasprave. Interakcija, pogotovo ona licem u lice, čini subjektivnost drugoga u određenoj mjeri dostupnom, što onda ujedno omogućava i dovoljnost razumijevanja te uspješnost interakcije. Govoreći o zdravorazumskom poimanju sukoba, on se također vrlo često smatra disfunkcionalnim i neugodnim čimbenikom društvenog života. Međutim, sociologija znanja svojim intenzivnijim prodiranjem u samu bit sukoba pokazuje kako sukob može biti izvor novih spoznaja u vidu upoznavanja i spoznavanja subjektivnosti drugoga, različitosti u pripisanim značenjima i poimanju svijeta uopće. Iako se na prvi pogled čini negativnim, ukoliko mu se pristupi s razumijevanjem, utoliko sukob može biti vrijedno sredstvo spoznavanja.

Pokušati shvatiti, odnosno razumjeti perspektivu drugoga i uzeti je kao funkciju njegova stava, primarna je zadaća sociologa znanja. Sukladno tome, on u sukob, odnosno njegovo razrješenje, neće krenuti argumentacijom, već s ciljem razumijevanja (Mannheim, 1929./2007: 300). Tako će, zapravo, pokušati propitati, a zatim i pokazati dionicima sukoba, odnosno protivnicima izvore njihovih parcijalnih razlika u stavovima usmjerenima, tj. stvorenima, oko onoga što će nazvati „stvar“, a što nikada bez takva tematiziranja oni sami ne bi uvidjeli (Mannheim, 1929./2007: 300).

Pozadina samog sukoba obuhvaća mnoge elemente, od kojih se može izdvojiti sama situacija unutar koje se socijalni sukob odvija, način opažanja konkretnog spleta okolnosti, a i svijeta općenito, motivacijske dispozicije poput vjerovanja, očekivanja i vrijednosti te ponašanje pojedinca. Ovako kategorizirano svakodnevno znanje služi kao strukturalni okvir, odnosno alat za pristup i promatranje sukoba. Neke od sastavnica unutar tog područja koje

pojedinaac smatra sigurnim i statičnim znanjem doći će na provjeru, odnosno iskušenje tek u sukobljenom kontaktu.

Važno je još i napomenuti kako u suvremenom okruženju tradicionalno tumačenje sukoba kao društvenog odnosa djelomično mijenja svoje značenje s obzirom na to da znanje, koje je ranije bilo statično, čvrsto utemeljeno i teško promjenjivo u modernom dobu, postaje dinamično, nestabilno i fluidno. Takva se promjena, dakako, odrazila i na pojedinca te na njegovo znanje o samome sebi i znanje o svijetu u kojem živi. Sukladno tomu, sukob u okviru sociologije znanja danas je i individualna pojava jer je pojedinac gotovo svakodnevno u mogućnosti doći u kontakt s potpuno drukčijim setom značenja te interpretacijama istih kako na one što se odnose na njega samog tako i na one koje se tiču njegova okruženja.

Na kraju je nužno spomenuti vrijednost sukoba u svakodnevnom životu. Opreznijim pristupanjem sukobu, odnosno suprotstavljenim koncentracijama znanja za pojedinca, ali i društvo, može biti od iznimne koristi. Kada bi se sukobu pristupalo s nastojanjem razumijevanja i uvažavanja, od njega bi se, umjetno rečeno, moglo čak i profitirati. Sukob nam pruža mogućnost spoznavanja drukčijeg i različitog, pojedincu nepoznatoga i stranog, stoga kada bi se individualne i grupne razlike u značenjima i organizaciji smislenosti promatrale na način svojstven sociologiji znanja, mogli bismo steći raznovrsno znanje i produbiti naša znanja o svijetu i nama samima.

9. Popis literature

1. Berger, P. L., Luckmann, T. (1985./ 1992.) *Socijalna konstrukcija zbilje*, prev. S. Dvornik, Zagreb: Naprijed
2. Scheler, M. (1960.) *Die Wissensformen und die Gesellschaft*, Bern: Francke
3. Mannheim, K. (1929./2007.) *Ideologija i utopija*, prev. K. Miladinov, Zagreb: Jesenski i Turk
4. Markešić, I. (2004.) „Fenomenologija religije Petera L. Bergera“, *Filozofska istraživanja*, sv. (2) (24): 505 – 514
5. Knoblauch, H. (1999.) *Religionssoziologie*, Berlin, New York: Walter de Gruyter
6. Ables, H. (2001.) *Interaktion, Identität, Präsentation. Kleine Einführung in Interpretative Theorien der Soziologie*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag
7. Vlah, N. (2010.) „Pojam i struktura socijalnog sukoba“, *Odgojne znanosti* sv. 12 (2): 373 – 384
8. Klaić, B. (1974.) *Veliki rječnik stranih riječi*, Zagreb: Zora
9. „Sukob“ (2021.) *Hrvatska enciklopedija*, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58698> (stranica posjećena: 17. lipnja 2021.)
10. Mirolović Vlah, N. (2004.) „Neki aspekti socijalnih sukoba“, *Napredak*, sv. 146 (2): 220 – 229
11. Ferić, I. (2007.) „Univerzalnost sadržaja i strukture vrijednosti: podaci iz Hrvatske“, *Društvena istraživanja*, sv. 16 (1 – 2): 3 – 26
12. Weeks, D. (2000.) *Osam najvažnijih koraka u rješavanju sukoba*, Osijek: Sunce
13. Deutsch, M. (1996.) „Subjektivni momenti u razrješavanju konflikata: psihološki, društveni i kulturni utjecaji“, (ur.): *Socijalni konflikti-karakteristike i način rješavanja*, Beograd
14. Weber, M. (1947.) *The Theory of Social and Economic Organization*, New York: O. U. P.
15. Pruitt, D. G., Rubin, J. Z. (1996.): „Rešavanje problema“, u: GrupaMOST i Centar za antiratnu akciju (ur.): *Socijalni konflikti-karakteristike i način rješavanja*, Beograd
16. Petz, B. (2005.) *Psihologijski rječnik*, Jastrebarsko: Naklada Slap
17. Ritzer, G. (1983./1997.) *Suvremena sociologijska teorija*, prev. O. Čaldarević, Zagreb: Nakladni zavod Globus
18. De Certeau, M. (1990./2002.) *Invencija svakodnevice*, prev. G. Popović, Zagreb: Naklada MD.
19. Zlatar, J. (2008.) „Anthony Giddens: refleksivna projekcija osobnosti“, *Revija za sociologiju*, sv. 39 (3): 161 – 182
20. Giddens, A. (2005.) *Odbjegli svijet*, Zagreb: Jesenski i Turk
21. Sojcher, J. (1976.) *La Demarche poetique*, Pariz: UGE